

ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОЛІТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ІНІЦІАТИВ І ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FORMS AND MECHANISMS OF POLITICAL INTERACTION BETWEEN VOLUNTEER INITIATIVES AND PUBLIC AUTHORITIES IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Мадрига Т.Б.,

orcid.org/0000-0001-7761-9811

кандидат політичних наук, доцент,
 докторант кафедри політичних наук

Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

У статті досліджено форми та механізми політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що повномасштабна війна стала чинником якісної трансформації взаємовідносин між державою та громадянським суспільством, унаслідок чого волонтерські ініціативи перейшли від переважно гуманітарної діяльності до активної участі у виробленні та реалізації публічної політики. На основі аналізу нормативно-правових актів, діяльності центральних органів виконавчої влади, консультативно-дорадчих органів та практик громадської адвокації систематизовано основні форми політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади. До них віднесено законотворчу співучасть, інституційне партнерство, консультативно-дорадчу діяльність, адвокацію та громадський контроль. Визначено, що реалізація цих форм забезпечується через участь у підготовці нормативно-правових актів, діяльність робочих груп, рад волонтерів і рад з питань внутрішньо переміщених осіб, укладення меморандумів про співпрацю, використання електронних петицій, громадських кампаній та інших механізмів громадської участі. Проаналізовано особливості взаємодії волонтерських організацій з Міністерством оборони України, Міністерством охорони здоров'я України, платформою UNITED24, а також діяльність консультативно-дорадчих органів на регіональному рівні. Доведено, що волонтерські ініціативи виконують функцію посередника між суспільством і державою, трансформуючи суспільні потреби у предмет політичного розгляду та сприяючи виробленню управлінських рішень. Наукова новизна дослідження полягає у систематизації форм і механізмів політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади та визначенні особливостей їх інституціоналізації в умовах воєнного стану. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час дослідження розвитку громадянського суспільства, удосконалення механізмів взаємодії держави й волонтерського сектору та формування державної політики у сфері підтримки волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтерські ініціативи; волонтерський сектор; політична взаємодія; публічна влада; громадянське суспільство; інституціоналізація; адвокація; громадський контроль; воєнний стан; публічна політика.

The article examines the forms and mechanisms of political interaction between volunteer initiatives and public authorities of Ukraine under martial law. It is substantiated that the full-scale war has become a factor of qualitative transformation in the relationship between the state and civil society, as a result of which volunteer initiatives have shifted from predominantly humanitarian activity toward active participation in the development and implementation of public policy. Based on the analysis of legal and regulatory acts, the activities of central executive authorities and consultative-advisory bodies, and civic advocacy practices, the main forms of political interaction between volunteer initiatives and public authorities are systematized. These include legislative co-participation, institutional partnership, consultative-advisory activity, advocacy, and public oversight. It is determined that the implementation of these forms is ensured through participation in the drafting of legal and regulatory acts, the activity of working groups, volunteer councils and councils on internally displaced persons, the conclusion of memoranda of cooperation, and the use of electronic petitions, public campaigns, and other mechanisms of civic participation. The features of volunteer organizations' interaction with the Ministry of Defence of Ukraine, the Ministry of Health of Ukraine, the UNITED24 platform, as well as the activity of consultative-advisory bodies at the regional level, are analyzed. It is proven that volunteer initiatives perform the function of an intermediary between society and the state, transforming social needs into a subject of political consideration and facilitating the development of administrative decisions. The scientific novelty of the study lies in the systematization of the forms and mechanisms of political interaction between volunteer initiatives and public authorities, and in identifying the features of their institutionalization under martial law. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in studying the development of civil society, improving mechanisms of interaction between the state and the volunteer sector, and shaping state policy in support of volunteer activity.

Key words: volunteer initiatives; volunteer sector; political interaction; public authorities; civil society; institutionalization; advocacy; public control; martial law; public policy.



Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило суттєву трансформацію взаємовідносин між державою та громадянським суспільством. В умовах воєнного стану волонтерські ініціативи стали одним із ключових суб'єктів забезпечення оборонних, гуманітарних і соціальних потреб країни. Якщо на початковому етапі їхня діяльність була переважно спрямована на оперативне реагування на кризові виклики, то згодом вона набула нових рис, пов'язаних із безпосередньою участю у формуванні та реалізації державної політики. Відтак волонтерські ініціативи поступово перетворилися не лише на важливий елемент системи суспільної підтримки, а й на учасників вироблення публічних рішень.

Однією з характерних особливостей воєнного періоду стало формування великої кількості суспільних запитів, які вимагали швидкої реакції представницьких інституцій. Йшлося про забезпечення військовослужбовців, підтримку внутрішньо переміщених осіб, розвиток системи реабілітації ветеранів, відновлення пошкодженої інфраструктури, удосконалення механізмів гуманітарної допомоги та соціального захисту населення [12; 4; 37]. Значна частина цих проблем уперше була зафіксована саме волонтерськими організаціями, які завдяки безпосередній роботі з отримувачами допомоги акумулювали практичний досвід і трансформували його у пропозиції щодо вдосконалення державної політики.

У цих умовах взаємодія волонтерських ініціатив з органами публічної влади перестала обмежуватися ситуативною співпрацею. Вона поступово набуває інституціонального характеру, реалізуючись через участь у законотворчому процесі, діяльність консультативно-дорадчих органів, меморандумне партнерство, роботу у складі міжвідомчих робочих груп, використання механізмів громадської адвокації та громадського контролю. Саме ці форми взаємодії забезпечують трансформацію суспільних потреб у предмет політичного розгляду та подальшого управлінського реагування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика взаємодії громадянського суспільства та органів влади активно досліджується як українськими, так і зарубіжними науковцями. Питання громадської адвокації, механізмів представництва суспільних інтересів та участі громадських організацій у формуванні державної політики висвітлено у працях О. Прокопенко, А. Міщенко, А. Пугача. Особливості трансформації українського громадянського суспільства після початку повномасштабної війни проаналізовано у дослідженнях К. Зарембо та Е. Мартіна, а також у звітах ICAP «Єднання» щодо ініціатив у сфері повоєнного відновлення. Значний внесок

у дослідження сучасних форм взаємодії громадянського суспільства з державою зробили також аналітичні центри та міжнародні організації, які висвітлюють процеси інституціоналізації волонтерського сектору та його участі у виробленні публічної політики. Водночас більшість наукових праць присвячена або загальним питанням розвитку волонтерського руху, або окремим напрямкам громадської участі. Натомість комплексний аналіз форм і механізмів політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади в умовах воєнного стану залишається недостатньо розробленим.

Метою статті є систематизація основних форм і механізмів політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади України в умовах воєнного стану, а також визначення особливостей їх інституціоналізації в процесі вироблення та реалізації публічної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політична взаємодія волонтерських ініціатив з органами публічної влади в умовах воєнного стану реалізується через сукупність інституціоналізованих форм і механізмів, які забезпечують представництво суспільних інтересів у процесі вироблення та реалізації державної політики. У цьому дослідженні *форми взаємодії* розуміються як інституційно закріплені способи реалізації відносин між волонтерськими ініціативами та органами публічної влади, які різняться за ступенем формалізації та рівнем впливу волонтерських ініціатив на прийняття рішень: законотворча співучасть, меморандумне партнерство, участь у роботі дорадчих органів, адвокаційний вплив на органи влади та здійснення громадського контролю за їхньою діяльністю. При цьому інституційне партнерство реалізується на кількох рівнях – від меморандумів із центральними органами виконавчої влади до постійних партнерств волонтерських структур з органами місцевого самоврядування. *Механізми взаємодії* – це конкретні інструменти та процедури, через які така взаємодія реалізується на практиці: робочі групи, консультації при комітетах, Ради волонтерів при ОВА, Ради з питань ВПО, електронні петиції, громадські кампанії та інші інструменти участі. Якщо форма відповідає на питання «який тип відносин», то механізм – на питання «яким саме способом». Розмежування форм і механізмів взаємодії дає змогу простежити не лише характер взаємовідносин між громадянським суспільством і владою, а й особливості їх практичної реалізації, оскільки одна й та сама форма може втілюватися через різні механізми залежно від рівня влади, організаційної спроможності волонтерської структури та характеру конкретної проблеми.

У межах цього дослідження волонтерський сектор розглядається як актор, що виконує подвійну

функцію у взаємодії з органами публічної влади – компенсаторну та трансформаційну. Компенсаторна функція полягає у заповненні волонтерськими ініціативами тих прогалін державного реагування, які виникають унаслідок обмеженої інституційної спроможності органів влади оперативно реагувати на виклики воєнного часу. Трансформаційна функція проявляється у поступовому переході волонтерського сектору від ситуативного реагування до статусу постійного інституційного партнера держави, закріпленого в нормативно-правових актах, меморандумах, програмних документах і бюджетних рішеннях. Аналіз форм і механізмів політичної взаємодії, здійснений нижче, демонструє, як ці дві функції поєднуються на різних рівнях публічної влади – національному, регіональному та місцевому.

Одним із найбільш показових напрямів політичної взаємодії волонтерських ініціатив із представницькою владою стала їхня участь у законотворчому процесі. Повномасштабна війна істотно розширила коло питань, що потребували оперативного нормативного врегулювання, насамперед у сферах оборони, гуманітарної допомоги, ветеранської політики, соціального захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб. За цих умов волонтерські організації почали виконувати не лише функцію громадського представництва, а й роль джерела прикладної експертизи, заснованої на безпосередньому досвіді роботи з військовослужбовцями, ветеранами, переселенцями та постраждалими громадами.

Характерним прикладом такої співучасті стала підготовка законопроекту № 7363 «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» (zareestrovаний 10.05.2022, ухвалений 15.08.2022, підписаний Президентом України 1 вересня 2022 року). Особливістю цього законопроекту стало те, що до його розроблення були залучені не лише народні депутати, а й представники провідних громадських і волонтерських організацій. Авторський колектив законопроекту налічував 11 осіб, з яких 6 представляли громадські та волонтерські організації: юристка ГО «Центр демократії та верховенства права», голова правління БФ «ВОСТОК-СОС», представник БО «Карітас України», голова Наглядової ради ПЛАСТ, керівник сектору розвитку волонтерства Товариства Червоного Хреста України та керівник програми розвитку громадянського суспільства УНЦПД. Це свідчить не про консультативну, а про співавторську роль громадянського суспільства у формуванні законодавчої бази [1; 7]. Головним з опрацювання законопроекту було визначено Комітет Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів [16]. Паралельно представники Центру демократії та верховенства

права публічно обґрунтовували необхідність ухвалення закону, наголошуючи на критичній важливості податкових змін та розширення напрямів волонтерської діяльності для спільноти в умовах війни [18]. Серед результатів – розширення переліку напрямів волонтерства та закріплення додаткових правових гарантій для волонтерів, яких не існувало у базовому законі 2011 року [16].

Такий формат роботи засвідчив перехід від консультативної моделі взаємодії до безпосередньої участі інститутів громадянського суспільства у формуванні законодавчих рішень. Законопроект був опрацьований профільним парламентським комітетом, а його ухвалення забезпечило розширення напрямів волонтерської діяльності та створило додаткові правові гарантії для волонтерів в умовах війни.

Іншим прикладом стала підготовка законопроекту № 8076, що спростив включення благодійників до Реєстру волонтерів. До його ухвалення волонтери змушені були проходити багатоетапну паперову процедуру реєстрації [26; 3]. Після публічного тиску волонтерської спільноти та опрацювання в тому ж профільному комітеті парламент ухвалив цифрову реєстрацію через «Дію». Обидва кейси демонструють один і той самий механізм: громадський сектор виявляє правову прогалину – формулює запит – працює у форматі комітету – отримує нормативний результат.

Ще одним свідченням здатності волонтерського сектору впливати на нормативні зміни є Постанова Кабінету Міністрів України № 550 від 2 червня 2023 року про звільнення безпілотників від оподаткування, ухвалена після публічних звернень громадських організацій [22]. Показовим є й дворічний цикл адвокації, що передував схваленню Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року: ще у 2023 році експерти Центру демократії та верховенства права зафіксували відсутність цілісної державної політики у цій сфері, а в липні 2025 року Кабінет Міністрів України схвалив відповідну Концепцію [6; 25]. Цей кейс наочно ілюструє повний цикл трансформації суспільного запиту в управлінське рішення – від фіксації проблеми експертним середовищем до ухвалення відповідного урядового рішення.

Узагальнюючи наведені приклади, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану законотворча діяльність перестала бути виключною сферою державних інституцій. Волонтерські ініціативи дедалі частіше виступають співучасниками формування нормативно-правових рішень, використовуючи власний практичний досвід як джерело експертних знань. На відміну від традиційної консультативної моделі, сучасна взаємодія передбачає включення представників волонтерського сектору до підготовки законодавчих ініці-

атив, роботи профільних комітетів та експертних обговорень. Це свідчить про інституціоналізацію їхнього політичного впливу та поступовий перехід від представлення суспільних інтересів до безпосередньої участі у виробленні державної політики.

Одним із найбільш виразних проявів інституціоналізації взаємодії волонтерського сектору з центральними органами виконавчої влади стало підписання меморандумів про співпрацю між великими благодійними фондами і профільними міністерствами. На відміну від разових контактів чи ситуативної координації, меморандум створює організаційну основу для довгострокової співпраці, визначає спільні напрями діяльності та забезпечує сталість взаємодії між державою і волонтерськими організаціями. Прикладами такого партнерства є взаємодія волонтерського сектору з Міністерством оборони України, Міністерством охорони здоров'я України та платформою UNITED24.

Найбільш повно особливості цієї моделі взаємодії простежуються на прикладі співпраці благодійного фонду «Повернись живим» із Міністерством оборони України, яка демонструє перехід від ситуативної взаємодії до сталого інституційного партнерства. Офіційне підписання Меморандуму про співпрацю між Міністерством оборони та БФ «Повернись живим» відбулося 15 серпня 2025 року і відкрило нові можливості для спільних проєктів, спрямованих на зміцнення обороноздатності та мобілізаційної готовності, підтримку Сил оборони, а також розвиток співпраці з органами державної влади, громадськими та міжнародними організаціями [10]. Проте значення цього меморандуму не обмежується його формальним укладенням. Практика співпраці засвідчує, що фонд став повноправним партнером Міністерства оборони України: його аналітичні матеріали використовуються під час підготовки управлінських рішень, а напрацьовані ініціативи реалізуються у форматі спільних проєктів. З Національною гвардією склалась аналогічна практика: БФ «Повернись живим» забезпечує НГУ майном, долучається до підготовки військових і готує дослідження щодо оборони та безпеки, на основі яких впроваджують зміни [32].

Практичним виміром цього партнерства є проєкт «Тримаю!», реалізований фондом у період з березня 2023 по січень 2024 року. За цей час було розгорнуто 27 навчальних класів із тактичної медицини та забезпечено тренувальним майном 10 осередків підготовки Сил оборони України загальною вартістю 21 056 656,15 грн, з яких 516 800 грн становила вартість безоплатно наданих партнерами фонду 1152 турнікетів і 78 бандажів. П'ять із 27 класів спеціалізуються на підготовці бойових медиків – станом на лютий 2024 року під-

готовку пройшли понад 2500 військових, а річна пропускна спроможність оснащених фондом класів становить близько 3600 бойових медиків. Загалом навички з тактичної медицини в цих класах отримали близько 120 тис. військовослужбовців 35 бригад і полків [2]. Держава в умовах воєнного часу просто не встигала розгорнути таку мережу з потрібною швидкістю, і фонд закрит цю прогалину інституційно, а не ситуативно.

Схожа модель координованого партнерства сформувалася у взаємодії волонтерського сектору з Міністерством охорони здоров'я України. З перших днів повномасштабного вторгнення волонтерські та громадські організації, бізнес-спільнота і благодійні фонди об'єднали зусилля для підтримки медичної системи. МОЗ активно співпрацює з понад 20 найбільшими благодійними та волонтерськими організаціями в Україні. Серед них: CEO Club та HelpUkraine center, до яких приєдналися великі українські підприємства, благодійні організації «100% ЖИТТЯ» та «Центр волонтерства та захисту», благодійні фонди «Пацієнти України», «Таблеточки», «Крила надії», «СВОЇ», «КОЛО», «Дихай», «Фундація Дім Рональда МакДональда в Україні», «Смарт Медікал Ейд ЮА», «МАПУ – Міжнародна Асоціація підтримки України»/CF IASU, Національна агенція гуманітарної допомоги ZDOROVІ, міжнародний фонд «Відродження», волонтерський штаб «Зграя», громадські організації «Ініціатива Е+», «UA Brokers Without Borders», НСОУ «Пласт», Тернопільський національний медичний університет ім. І. Горбачевського, Центр медичних технологій при консалтинговій компанії «СІВІТТА Україна» та інші. За даними міністерства, волонтери надали медичним закладам майже 32,2 млн одиниць обладнання, лікарських засобів та медичного забезпечення [11]. Принципово важливо, що йшлося не про разові пожертви, а координований потік, узгоджений із потребами конкретних закладів, тобто про форму взаємодії, за якої волонтерський сектор фактично виконував функцію оперативного постачальника в межах державної системи охорони здоров'я. Це партнерство демонструє, як відсутність формального меморандуму не перешкоджає виникненню стійкої інституційної взаємодії – достатньо регулярної координації і спільного предмета діяльності.

Окремим і принципово відмінним форматом взаємодії держави і волонтерського сектору стала платформа UNITED24, ініційована Президентом України. На відміну від меморандумів і галузевої координації, UNITED24 є гібридною конструкцією: формально – державна платформа, функціонально – побудована на волонтерській логіці публічного збору, прозорості звітності та залучення амбасадорів. Станом на травень 2024 року платформа зібрала 650 млн доларів внесків, що над-

ходили переважно від донорів з-за кордону; гроші розподілялись між п'ятьма напрямками: 1) оборона; 2) гуманітарне розмінування; 3) медична допомога; 4) відбудова України; 5) освіта і наука, загалом із 110 країн світу [36; 35]. Значення цієї платформи для даного дослідження полягає не лише в масштабі зібраних коштів, а у самій моделі: держава запозичила механізми волонтерського сектору – публічний збір, звітність перед донорами, репутаційна відповідальність – і вбудувала їх у власну систему публічного управління. Це один із найбільш виразних прикладів того, як волонтерська логіка трансформує державні практики, а не лише доповнює їх.

Наведені приклади демонструють три якісно різні форми взаємодії волонтерського сектору з центральними органами виконавчої влади: партнерство на основі меморандуму з включенням аналітичних матеріалів фонду до управлінських рішень (МОУ), координована галузева співпраця без формального документа (МОЗ) та інституційне запозичення державою волонтерської логіки публічного збору і звітності (UNITED24). Кожна з цих форм є самостійним механізмом політичного впливу – і всі три склалися не внаслідок планового реформування, а як відповідь на реальні потреби воєнного часу.

Отже, інституційне партнерство вже не зводиться до підтримки окремих державних програм. Воно передбачає інтеграцію волонтерських організацій у процес вироблення та реалізації управлінських рішень, що дає підстави розглядати його як самостійну форму політичної взаємодії, яка поєднує ресурсний потенціал громадянського суспільства з організаційними можливостями держави.

Одним із найпомітніших наслідків повномасштабної війни стало формування постійно діючих консультативно-дорадчих механізмів взаємодії між волонтерськими ініціативами та органами публічної влади. Якщо на початковому етапі співпраця переважно здійснювалася у форматі неформальних контактів, то згодом вона була інституціоналізована через створення рад волонтерів при обласних військових адміністраціях, рад з питань внутрішньо переміщених осіб, робочих груп та інших консультативних структур. На відміну від ситуативної взаємодії, такі органи забезпечують постійний діалог між державою та громадянським суспільством, створюючи умови для регулярного врахування практичного досвіду волонтерських організацій у процесі вироблення управлінських рішень.

До прикладу у Харківській області, де після деокупації частини території, було створено Координаційний гуманітарний центр та Раду волонтерів при обласній військовій адміністрації. Їх діяльність не обмежувалася координацією гуманітарної

допомоги. До кола спільних завдань увійшли організація евакуації населення, взаємодія з підрозділами територіальної оборони, ДСНС і службою екстреної медичної допомоги, підготовка до опалювального сезону, координація діяльності волонтерських організацій та розвиток фандрейзингових ініціатив [13; 14; 31]. Таким чином, Рада волонтерів стала не лише майданчиком для обговорення проблем, а й постійним механізмом вироблення спільних управлінських рішень. Аналогічні консультативно-дорадчі органи були створені й у інших областях. Рада волонтерів при Вінницькій ОВА, утворена в листопаді 2022 року, виконує не лише координаційну, а й планувальну функцію, беручи участь у розробленні місцевих програм у бюджетній сфері та з питань забезпечення житлом ВПО [15]. Подібні структури діють на Дніпропетровщині [28] та на Миколаївщині, де модель відтворено одразу на обласному, районному й міському рівнях [27], а також на рівні районних адміністрацій у Києві [30]. Загальнонаціональний характер цієї практики підтвердив Всеукраїнський форум рад волонтерів (Луцьк, березень 2026 р.), який об'єднав представників волонтерських спільнот з усіх 25 регіонів України та завершився домовленістю про створення загальнонаціональної мережі рад волонтерів і розроблення типового Положення про таку раду [17].

Практика створення рад волонтерів поступово виходить за межі окремих локальних ініціатив і набуває ознак загальнонаціональної інституційної мережі, що забезпечує постійний діалог між волонтерським сектором та органами публічної влади. Це свідчить про подальшу інституціоналізацію політичної участі волонтерських ініціатив та зміцнення їхньої ролі як представника суспільних інтересів у процесі вироблення і реалізації публічної політики.

Окрім рад волонтерів, важливим механізмом залучення представників волонтерського сектору до процесів вироблення публічної політики стали Ради з питань внутрішньо переміщених осіб. Хоча основною метою цих органів є представництво інтересів ВПО, до їх складу в багатьох регіонах входять представники громадських і волонтерських організацій, які безпосередньо займаються гуманітарною допомогою, соціальною адаптацією переселенців та реалізацією програм підтримки постраждалого населення. Через участь у роботі рад ВПО волонтерські ініціативи отримують можливість впливати на формування місцевих програм підтримки переселенців, житлової політики, розподіл гуманітарної допомоги та механізми інтеграції ВПО у приймаючі громади.

Ради з питань ВПО, які функціонують при ОВА та органах місцевого самоврядування, особливого поширення набули після 2022 р. Їх створення охопило більшість регіонів і територіальних гро-

мад України, що засвідчує загальнонаціональний масштаб розвитку цього консультативно-дорадчого механізму [5].

У серпні 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Примірне положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб, визначивши її як консультативно-дорадчий орган при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування. До складу Ради можуть входити внутрішньо переміщені особи та представники громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на захист прав ВПО. Критеріями відбору членів Ради визначено активну громадську діяльність, доброчесність, наявність досвіду та пропозицій щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб [24].

Практика діяльності рад ВПО демонструє, що вони дедалі частіше виходять за межі суто дорадчої функції та долучаються до формування місцевої політики.

Досвід окремих територіальних громад демонструє поступову трансформацію рад ВПО із консультативних структур у повноцінних учасників місцевого врядування. Так, у Білій Церкві за участю ради було підготовлено програму інтеграції внутрішньо переміщених осіб [20]. Координаційна рада ВПО при виконавчому комітеті Рівненської міської ради самостійно розробила програмне забезпечення для механізму відшкодування 64% ПДФО працевлаштованим переселенцям і домоглася включення ВПО до пільгових категорій на проїзд у громадському транспорті громади [29; 8]. Рада ВПО при Івано-Франківській ОВА не обмежилася дорадчою функцією, а провела власний аналіз семи обласних програм і дев'яти нормативно-правових актів щодо підтримки ВПО, рекомендації якого враховано в Комплексній програмі підтримки ВПО на 2025–2027 рр. [23]. У всіх наведених випадках волонтерські організації виступали не лише представниками інтересів окремої соціальної групи, а й співучасниками вироблення регіональної соціальної політики.

Аналіз діяльності рад волонтерів та рад з питань внутрішньо переміщених осіб дає підстави стверджувати, що після 2022 року консультативно-дорадчі механізми набули якісно нового змісту. Якщо раніше вони переважно виконували функцію комунікації між громадськістю та владою, то в умовах воєнного стану дедалі частіше забезпечують безпосередню участь волонтерських ініціатив у підготовці програм, виробленні управлінських рішень, розподілі ресурсів та моніторингу їх реалізації. Це свідчить про поступовий перехід від консультативної участі до інституціоналізованої співучасті громадянського суспільства у процесах публічного врядування.

Політична взаємодія волонтерського сектору дедалі виразніше проявляється й на рівні органів

місцевого самоврядування. Показовим прикладом оперативної координації є Координаційний штаб волонтерів Дніпра, утворений за ініціативи громадської організації TAPS-Ukraine через чотири години після початку повномасштабного вторгнення: штаб виріс до п'яти філій у межах міста, об'єднав близько 3 тисяч волонтерів і забезпечив понад 5 тисяч військовослужбовців спорядженням [9]. Іншою моделлю є постійне партнерство органу місцевого самоврядування з конкретною громадською організацією: у Сновській міській територіальній громаді Чернігівської області міська рада уклала таке партнерство з ГО «Лампа», спільно підготувавши 13 проектних заявок на міжнародні грантові конкурси, 5 з яких отримали фінансування на суму 1543,5 тис. грн [19]. Ці приклади засвідчують, що на місцевому рівні волонтерські ініціативи виконують подвійну функцію – компенсаторну (закриття конкретних прогалин громади) і трансформаційну (перетворення на постійних інституційних партнерів, закріплених у програмних і бюджетних документах).

Важливою формою політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами влади є адвокаційна діяльність. На відміну від консультативної участі або ситуативної комунікації з представниками державних інституцій, адвокація має цілеспрямований характер і спрямована на досягнення конкретних змін у державній політиці. У науковій літературі адвокація (англ. *advocacy*, відстоювання інтересів) визначається як діяльність окремих осіб або організованих груп, яка має на меті здійснення впливу на громадську політику та рішення політичних, економічних і соціальних інституцій для представництва і захисту прав та інтересів цих осіб або груп [21]. Таким чином, адвокація виступає одним із найбільш результативних механізмів взаємодії громадянського суспільства з владою, оскільки дозволяє не лише реагувати на вже ухвалені рішення, а й брати участь у формуванні політичного порядку денного.

В умовах воєнного стану адвокаційна діяльність волонтерських ініціатив набула особливої ваги. Саме волонтерські організації першими виявляли прогалини у правовому регулюванні, недоліки процедур забезпечення військових, проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та членів їхніх родин. Завдяки постійному контакту з отримувачами допомоги волонтерські мережі володіли інформацією, яка часто була недоступною для органів державної влади або надходила до них із суттєвим запізненням. Це дозволяло перетворювати локальні проблеми на предмет публічного обговорення та подальшого політичного реагування.

Як зазначають дослідники громадської адвокації, її ефективність забезпечується здатністю громадянського суспільства мобілізувати громадську

думку та створювати політичний тиск навколо проблем, які не перебувають у центрі уваги органів влади. У такому випадку громадські організації виконують роль посередника між суспільним запитом і політичним рішенням, актуалізуючи проблему та формуючи стимули для її розв'язання на рівні державної політики [12, с. 11–12].

Водночас адвокаційна діяльність тісно пов'язана із здійсненням громадського контролю. Постійна присутність волонтерських організацій у сферах гуманітарної допомоги, забезпечення військових, соціального захисту та відновлення територій створює умови для систематичного моніторингу реалізації державних рішень. Громадський контроль спрямований не лише на виявлення порушень або недоліків, а й на формування рекомендацій щодо підвищення ефективності публічного управління. Завдяки цьому політичний вплив волонтерських ініціатив не завершується після ухвалення відповідного рішення, а продовжується на етапі його практичної реалізації.

Особливого розвитку громадський контроль набув у сфері відновлення пошкоджених територій. У відповідь на значні обсяги міжнародної та державної фінансової допомоги громадські організації й експертні мережі активно просуvalи принципи відкритості даних і підзвітності процесів відбудови. Результатом стало створення цифрової екосистеми DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management), розробле-

ної за участю коаліції RISE Ukraine у співпраці з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України. Система забезпечує відкритий доступ до інформації про проекти відновлення на всіх етапах реалізації та створює умови для громадського моніторингу використання бюджетних і донорських коштів [34; 33]. Цей приклад демонструє перехід громадського контролю від ситуативного моніторингу до вбудованого інституційного механізму, що охоплює весь цикл ухвалення й реалізації управлінських рішень.

Таким чином, адвокація та громадський контроль взаємодоповнюють один одного. Якщо адвокаційна діяльність забезпечує включення суспільних потреб до політичного порядку денного, то громадський контроль створює механізми оцінювання ефективності їх реалізації. Саме поєднання цих двох механізмів забезпечує сталість політичного впливу волонтерських ініціатив і сприяє посиленню підзвітності органів публічної влади перед суспільством.

Узагальнення проведеного аналізу дає змогу систематизувати основні форми політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади, механізми їх реалізації та результати політичного впливу (табл. 1).

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що повномасштабна війна стала чинником якісної трансформації політичної взаємодії між волонтерськими ініціативами

Таблиця 1

**Форми та механізми політичної взаємодії волонтерських ініціатив
з органами публічної влади України**

Форма взаємодії	Основні механізми	Рівень взаємодії	Результат політичного впливу
Законотворча співучасть	участь у підготовці законопроектів, робочі групи, парламентські консультації	національний	удосконалення нормативно-правової бази
Інституційне партнерство	меморандуми, спільні проекти, координація діяльності, партнерство з органами місцевого самоврядування	національний, регіональний, місцевий	інтеграція волонтерського сектору у реалізацію державної політики; закриття прогалів громади (компенсаторна функція) та інтеграція волонтерських структур у місцеве врядування (трансформаційна функція)
Консультативно-дорадча участь	Ради волонтерів, Ради ВПО, експертні ради	регіональний, місцевий	врахування практичного досвіду під час вироблення управлінських рішень
Адвокація	петиції, громадські кампанії, колективні звернення, експертні пропозиції	національний, регіональний, місцевий	зміна державної політики та нормативних актів
Громадський контроль	моніторинг, аналіз виконання програм, оцінювання результатів	національний, регіональний, місцевий	підвищення прозорості та підзвітності органів влади

Джерело: розроблено автором.

та органами публічної влади. Якщо до 2022 року така взаємодія переважно мала ситуативний характер і була спрямована на вирішення окремих соціальних проблем, то в умовах воєнного стану вона набула системного та інституціоналізованого характеру.

У результаті дослідження систематизовано основні форми політичної взаємодії волонтерських ініціатив з органами публічної влади, до яких належать законотворча співучасть, інституційне партнерство (що охоплює як центральний, так і місцевий рівні), консультативно-дорадча діяльність, адвокація та громадський контроль. Встановлено, що реалізація цих форм забезпечується через конкретні механізми: участь у підготовці нормативно-правових актів, меморандуми про співпрацю, діяльність рад волонтерів і рад з питань внутрішньо переміщених осіб, роботу експертних груп, використання електронних пети-

цій, громадських кампаній та інструментів громадського контролю.

Доведено, що волонтерські ініціативи дедалі частіше виконують функцію посередника між суспільством і державою, забезпечуючи трансформацію суспільних потреб у предмет політичного розгляду. Завдяки безпосередній роботі з військовослужбовцями, ветеранами, внутрішньо переміщеними особами та постраждалими громадами вони акумулюють практичний досвід, який використовується під час вироблення та коригування державної політики.

Отже, в умовах воєнного стану волонтерський сектор трансформувався із суб'єкта гуманітарної допомоги у впливового учасника процесів публічного врядування. Його політичний вплив реалізується не лише через реагування на кризові виклики, а й через постійну участь у виробленні, реалізації та моніторингу державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авторський колектив проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/29f6c0e5-56fb-4563-899a-99dd9a53262b](https://itd.rada.gov.ua/29f6c0e5-56fb-4563-899a-99dd9a53262b).
2. Благодійний фонд «Повернись живим». Проект «Тримаю!». URL: <https://tacmed.savelife.in.ua/#results> (дата звернення: 08.06.2026).
3. Верховна Рада України підтримує зниження бюрократичного навантаження на волонтерську спільноту. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/229333.html> (дата звернення: 08.06.2026).
4. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. Київ: ICAP «Єднання», KMIC, 2023. С. 8–11.
5. Інтерактивна мапа Рад ВПО в Україні. URL: <https://radyvpo.org.ua/rady-vpo/> (дата звернення: 08.06.2026).
6. Карта правових реформ для громадянського суспільства в Україні 2023. Центр демократії та верховенства права. Київ, 2023. URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/2_5-ROZDIL-2.0_Karta-pravovyh-reform-dlya-gromadyanskogo-suspilstva-v-Ukrayini-2023.pdf (дата звернення: 15.06.2026).
7. Картка законопроекту № 7363. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/39572>.
8. Кращі практики Рад ВПО / Програма «Єднання заради дії», IREX, БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез». 2025. 22 с.
9. Координаційний штаб волонтерів Дніпра: у чому є потреба. Дніпровська міська рада. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/49357/koordinacijnij-shtab-volonteriv-dnipra-u-chomu-e-potreba> (дата звернення: 18.06.2026).
10. Міністерство оборони та благодійний фонд «Повернись живим» підписали Меморандум про співпрацю. АрміяInform. 15 серпня 2025 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/08/15/ministerstvo-oborony-ta-blagodijnij-fond-povernys-zhyvum-pidpysaly-memorandum-pro-spivpraczu/> (дата звернення: 08.06.2026).
11. Міністерство охорони здоров'я України. Українські волонтери надали медичним закладам майже 32,2 млн одиниць обладнання, лікарських засобів та іншого медичного забезпечення. 12.08.2022. URL: <https://moz.gov.ua/uk/ukrainski-volonteri-nadali-medichnim-zakladam-majzhe-322-mln-odinic-obladnannja-likarskih-zasobiv-ta-inshogo-medichnogo-zabezpechennja> (дата звернення: 08.06.2026).
12. Міщенко А. Б., Пугач А. В. Громадська адвокація у структурі зовнішньої політики України. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2025. Вип. 16. С. 7–23. DOI: 10.31866/2616-745X.16.2025.344671.
13. На Харківщині запрацював Єдиний координаційний гуманітарний центр. Харківська обласна військова адміністрація. 29 вересня 2022. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/117654> (дата звернення: 08.06.2026).
14. На Харківщині створили Раду волонтерів. Харківська обласна військова адміністрація. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/118061> (дата звернення: 08.06.2026).
15. Оновлюється склад Ради волонтерів при Вінницькій ОВА. Вінницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/67443-onovliuietsia-sklad-rady-volonteriv-pry-vinnytskii-ova> (дата звернення: 08.06.2026).
16. Парламент підтримує створення додаткових гарантій та можливостей для волонтерів в умовах війни. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223506.html>.

17. Підсумки Всеукраїнського форуму рад волонтерів: мережа рад волонтерів та підтримка регіонів. 09.03.2026. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/pidsumky-vseukrayinsko-ho-forumu-rad-volonteriv-merezha-rad-volonteriv-ta-pidtrymka-rehioniv>.
18. Повтарь Н. Чому законодавчі зміни для волонтерів допоможуть усім українцям. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/zminy-dlya-volonteriv/>.
19. Програма економічного і соціального відновлення та розвитку Сновської міської територіальної громади на 2024 рік. Сновська міська рада. Грудень 2023. С. 6–7. URL: <https://snovmr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Proyekt-Programy-na-2024-rik.pdf> (дата звернення: 18.06.2026).
20. Програма інтеграції внутрішньо переміщених осіб у Білоцерківській міській територіальній громаді на 2024–2026 роки. URL: <https://uszn.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Programa-VPO.pdf> (дата звернення: 12.06.2026).
21. Прокопенко О. В. Адвокаційна діяльність та некомерційне лобювання в Україні : посібник. Київ : Програма розвитку ООН в Україні, 2017. 82 с.
22. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 112 : Постанова КМУ від 02.06.2023 № 550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2023-p>.
23. Про затвердження Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб Івано-Франківської області на 2025–2027 роки : рішення Івано-Франківської обласної ради від 20 грудня 2024 р. № 1065-37/2024. URL: <https://orada.if.ua/decision/1065-37-2024/> (дата звернення: 12.06.2026).
24. Про затвердження Примірного положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2023 р. № 812. URL: <https://www.refworld.org/libraries/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.refworld.org%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2024-07%2Fd528080-20231206.pdf> (дата звернення: 08.06.2026).
25. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.07.2025 № 715-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2025-p> (дата звернення: 15.06.2026).
26. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» щодо вдосконалення порядку включення благодійників – фізичних осіб до Реєстру волонтерів анти-терористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/229333.html> (дата звернення: 07.07.2026).
27. Рада волонтерів Миколаївського району. URL: <https://mykolayiv.mk.gov.ua/ua/1463398920/>.
28. Рада волонтерів при Дніпропетровській ОВА оновила склад і визначила пріоритетні напрями роботи. URL: <https://kamenskoe.city/news/view/rada-volonteriv-pri-dnipropetrovskij-ova-onovila-sklad-i-viznachila-prioritetni-napryami-roboti-podrobitsi> (дата звернення: 08.06.2026).
29. Рівненщина на форумі Рад ВПО: досвід та головні напрями роботи. Рівненська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/rivnenshchyna-na-forumi-rad-vpo-dosvid-ta-holovni-napriamky-roboty> (дата звернення: 12.06.2026).
30. Розпорядження № 906 від 07.10.2019 «Про утворення Ради волонтерів при Дарницькій районній в місті Києві державній адміністрації». URL: https://minio.kyivcity.gov.ua/kyivcity/imported_content/64d25bc990ccf.pdf
31. У Харкові почала працювати координаційна рада волонтерів. Офіційний сайт Харківської міської ради. 4 серпня 2022. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-kharkovi-pochala-pratsyuvati-koordinatsiy-na-rada-volonteriv-51694.html> (дата звернення: 08.06.2026).
32. Фонд «Повернись живим» та Нацгвардія підписали меморандум про співпрацю. Благодійний фонд «Повернись живим». 18 вересня 2025. URL: <https://savelife.in.ua/materials/news/fond-povernys-zhyvym-ta-natshvardiya-pid/> (дата звернення: 08.06.2026).
33. Samokhodskiy I. Can Open Data Form the Basis for a Transparent Recovery Process in Ukraine? Royal United Services Institute (RUSI). 2023. URL: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/can-open-data-form-basis-transparent-recovery-process-ukraine> (дата звернення: 15.06.2026).
34. The Ministry for Restoration and the RISE Ukraine Coalition presented the communication platform of the digital ecosystem for reconstruction management DREAM. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/the-ministry-for-restoration-and-the-rise-ukraine-coalition-presented-the-communication-platform-of-the-digital-ecosystem-for-reconstruction-management-dream/> (дата звернення: 15.06.2026).
35. UNITED24 – Official fundraising platform of Ukraine. URL: <https://u24.gov.ua/donate> (дата звернення: 08.06.2026).

36. UNITED24 Launches Fundraising for Combat Robotic Platforms to Defend Against Russian Terror – President on the Occasion of the Second Anniversary of the Initiative. Official website of the President of Ukraine. 23 May 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/united24-pochinaye-zbir-na-bojovi-robotizovani-platformi-dly-91073> (дата звернення: 08.06.2026).

37. Zarembo K., Martin E. Civil society and sense of community in Ukraine: from dormancy to action. *European Societies*. 2024. Vol. 26 (2). P. 203–229. DOI: 10.1080/14616696.2023.2185652.

Дата першого надходження статті до видання: 10.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.09.2026